

§ 1 Anmälan om subsidiaritetsprövning

Förste vice talmannen anmälde att utdrag ur prot. 2020/21:48 för torsdagen den 26 augusti i ärende om subsidiaritetsprövning av EU-förslag hade kommit in från trafikutskottet.

§ 2 Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Följande skrivelser hade kommit in:

Interpellation 2021/22:2

Till riksdagen

Interpellation 2021/22:2 Kvinnors situation i USA
av Yasmine Posio (V)

Interpellationen kommer att besvaras torsdagen den 30 september 2021.

Skälet till dröjsmålet är resa.

Stockholm den 23 september 2021

Utrikesdepartementet

Ann Linde (S)

Enligt uppdrag

Anna Hammargren

Expeditionschef

Interpellation 2021/22:12

Till riksdagen

Interpellation 2021/22:12 Service på landsbygden
av Elisabeth Björnsdotter Rahm (M)

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 19 oktober 2021.

Skälet till dröjsmålet är tidigare inbokade arrangemang.

Stockholm den 22 september 2021

Näringsdepartementet

Ibrahim Baylan (S)

Enligt uppdrag

Annica Sandberg

Expeditionschef

§ 3 Anmälan om granskningsrapport

Förste vice talmannen anmälde att följande granskningsrapport hade kommit in från Riksrevisionen och överlämnats till socialförsäkringsutskottet:

RiR 2021:24 Att ställa om i en föränderlig omvärld – neddragningarna hos Migrationsverket 2017–2020

§ 4 Ärenden för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:

Propositioner

2021/22:14 till näringsutskottet

2021/22:17 till justitieutskottet

Skrivelse

2021/22:7 till utbildningsutskottet

*Svar på
interpellationer*

§ 5 Svar på interpellation 2020/21:752 om buller från vindkraftverk

Anf. 1 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Alexandra Anstrell har frågat mig om jag har tagit några initiativ till att genomföra en övergripande analys för att granska effekterna av hur den omfattande vindkraftens buller påverkar våra medborgare och hur det i så fall kan regleras bättre samt om jag har för avsikt att initiera mer forskning för att studera hur människor påverkas långsiktigt av vindkraftens buller.

Vidare har Alexandra Anstrell frågat om jag kan tänka mig att initiera en parlamentarisk kommission med uppgift att genomföra riskanalys och arbeta för att lägga fast demokratiska strategier för land- och havsbaserad vindkraft.

Låt mig inleda med att riksdagen har, efter förslag från regeringen, antagit målet att 100 procent av elproduktionen ska vara förnybar 2040. Vindkraften byggs nu ut kraftigt, och jag förväntar mig att en fortsatt utbyggnad kommer att bidra till att möjliggöra klimatomställningen.

Vindkraftverk kan under vissa förutsättningar alstra buller med en karaktär som ökar risken för störning. Det kan även förekomma påtagligt lågfrekvent buller. Detta tas upp och beskrivs i Naturvårdsverkets reviderade vägledning om buller från vindkraftverk som publicerades i december 2020. Enligt vägledningen bör riktvärdet för buller utomhus skärpas om ljudet återkommande och påtagligt varierar i styrka och karaktär, det som kallas amplitudmodulation. Folkhälsomyndigheten har gett ut allmänna råd med riktvärden som också omfattar lågfrekvent buller, och Naturvårdsverket har förtydligat att dessa riktvärden bör beaktas vid planeringen av nya vindkraftsparker.

I Naturvårdsverkets vägledning redovisas också den studie om sömnstörning som Alexandra Anstrell hänvisar till. Studiens syfte var att undersöka vindkraftsbullers påverkan på sömn och genomfördes med nivåer

inomhus som är högre än de som är tillåtna i Sverige. Resultaten är därför inte direkt överförbara till svenska förhållanden. Det går inte att utesluta att sömnen kan påverkas av vindkraftsbuller som påtagligt varierar i styrka och karaktär, men Naturvårdsverket har bedömt att risken för det är liten.

När det gäller frågan om forskning hänvisar jag återigen till forskningsprogrammet Vindval, som har pågått i många år och omfattar vindkraftens påverkan på människor, natur och miljö. Programmet drivs och finansieras av Statens energimyndighet och Naturvårdsverket. Inom Vindval pågår nu arbete med att ta fram en rapport som sammanfattar vindkraftens påverkan på människor, inklusive konsekvenser av buller. Rapporten kommer att publiceras senare i år.

Förutom forskningen inom Vindval finns också ett mer tekniskt inriktat program kallat Vind-el. Energimyndigheten genomför dessutom satsningar på att bygga upp kompetens och kunskap om vindkraft hos olika aktörer både lokalt och regionalt.

Även om det vore välkommet med mer forskning om hur människor påverkas långsiktigt av vindkraftverkens buller är de riktvärden vi har i dag väl avvägda. I jämförelse med de negativa hälsoeffekter som accepteras från andra bullerkällor i samhället har vindkraftsbuller en relativt sträng reglering. Jag ser därför inte anledning att nu se över dagens reglering eller initiera ytterligare forskning om vindkraftens påverkan på människor.

Som svar på frågan om att lägga fast demokratiska strategier för vindkraft vill jag lyfta upp den nyligen redovisade utredningen om kommunal tillstyrkan av anläggande av vindkraft. Syftet med utredningen var bland annat att göra miljöprövningen av vindkraftsanläggningar på land mer rättssäker och förutsägbar, vilket är viktiga delar i den demokratiska förankringen vid utbyggnad av vindkraft. Utredningens betänkande överlämnades den 22 juni 2021 och har nu remitterats.

I januari i år presenterade generaldirektörerna för Naturvårdsverket och Energimyndigheten en gemensam nationell strategi för en hållbar vindkraftsutbyggnad. Syftet med strategin är att skapa förutsättningar för att utbyggnaden av vindkraft framöver ska kunna ske hållbart samt med ett större mått av samsyn och förutsebarhet.

När det gäller den havsbaserade vindkraften bedöms den kunna bidra till att möta de energi- och klimatpolitiska målen samt de framtida ökande elbehoven och en ändamålsenlig elnätsutveckling. Inom Regeringskansliet bereds för närvarande förslag till nationella havsplaner. Syftet med havsplanerna är att bidra till en långsiktigt hållbar utveckling.

Havsplanerna kommer att ge vägledning till myndigheter och kommuner vid planläggning och prövning av anspråk på användning av de områden som omfattas av planerna, så att områdena kan användas för det eller de ändamål som de är mest lämpade för med hänsyn till områdenas beskaffenhet och läge samt de behov som finns. Planerna ska även främja samexistens mellan olika verksamheter och användningsområden. I havsplanerna kommer områden där energiutvinning bedöms vara den mest lämpliga användningen att pekas ut.

Sammanfattningsvis pågår det en rad aktiviteter för att skapa förutsättningar för att utbyggnaden av vindkraft framöver ska kunna ske hållbart samt med ett större mått av samsyn och förutsebarhet. Jag ser därför inte

anledning att initiera en parlamentarisk kommission eller nu vidta några ytterligare åtgärder ifråga om land- och havsbaserad vindkraft.

Avslutningsvis vill jag upprepa tidigare svar till Alexandra Anstrell: Jag avser att fortsätta att följa vindkraftsfrågan noga, verka för samexistens mellan vindkraft och andra intressen samt tillvarata potentialen i att vindkraftsproducerad el effektivt bidrar till att Sverige blir världens första fossilfria välfärdsland.

Anf. 2 ALEXANDRA ANSTRELL (M):

Fru talman! Tack för svaret, minister Bolund – nu var det visst dags för en fredag med Bolund igen! I den här interpellationen ställer jag ett antal frågor till miljö- och klimatministern som handlar om det buller som uppstår vid vindkraftverk.

Fru talman! Jag har fått lära mig att påtagligt lågfrekvent buller ofta upplevs som mer störande än allt annat buller. Vanliga bostadsfasader och fönster har ofta dålig ljudisolering för låga frekvenser, och det lågfrekventa ljudet kan dessutom förstärkas inomhus – kanske speciellt i gamla trähus på landet som byggdes för ganska länge sedan. Därför är det inte ovanligt att upplevelsen av lågfrekvent buller är starkare inomhus än utomhus, vilket såklart även gäller för vindkraftsbuller.

I somras mötte jag en man som heter Torbjörn. Hans hus är så illa placerat att det ligger mellan två vindkraftsparker. Torbjörn berättade för mig att han har varit tvungen att tälta i sommar därför att hans hus har blivit som en resonanslåda. Det är inte på något sätt rimligt att Torbjörn eller någon annan person ska behöva hamna i kläm på det här sättet.

När jag frågar minister Bolund om buller blir dock svaret att riktvärdena vi har i dag är väl avvägda. Jag undrar vad ministern egentligen säger till en person vars hus har blivit en resonanslåda som inte går att bo i på samma premisser längre. Jag tycker inte att det är sjyst. Jag tycker inte att det är så vi ska behandla våra medborgare.

Fru talman! De vanligaste olägenheterna som omgivningsbuller orsakar är störning och sömnrubbing. I Finland har man gjort vetenskapliga studier på eventuella skadliga effekter på människors hälsa av infraljud från vindkraftverk. En undersökning visade att vindkraftverken förändrade ljudmiljön i bostäderna i en urban riktning. Jag tänker att den som har valt att bo i exempelvis Kaxås eller Borgvattnet nog inte längtar efter en urban ljudmiljö – snarare tvärtom.

Det vi vet är att vindkraftsljud påverkar människors upplevelse av sömnens återhämtande effekt och att det även har en signifikant inverkan på drömsömn. Det visar en studie från Göteborgs universitet. Den som bor mindre än en kilometer från ett vindkraftverk både sover sämre och har kortare drömsömn än andra. Sömn är viktig för vår hälsa. Den behövs för att vi ska återhämta oss, för att vi ska kunna bearbeta alla intryck och för att vi lättare ska kunna klara stress och påfrestningar under dagen. Den minskar också risken för sjukdomar.

Det är kanske jobbigt att inte få sova under några nätter – det har vi säkert alla provat av olika anledningar – men det är som tur är inte farligt. Problemet är om det blir långvarigt och sömnsvårigheterna håller i sig så att det blir svårt att komma till rätta med dem. Man fungerar ju sämre på i stort sett alla sätt om man inte får en bra sömn. Då är det lite svårare att

orka med alla påfrestningar. Immunförsvaret försämras, vilket gör att man lättare blir sjuk.

Sömnen påverkar även hjärnans centrum för mättnad och hunger. Man kan känna sig hungrigare, får dålig blodsockerbalans och så vidare.

Det sker alltså livsviktiga processer i kroppen när vi sover. De sätts ur spel om vi inte får sova ordentligt. Men ministern verkar inte se någon anledning att se över dagens reglering eller initiera ytterligare forskning om vindkraftens påverkan på människor, trots att ministern vill se en sådan enorm utökning av vindkraften i Sverige. Det kommer liksom inte att låta mindre.

Fru talman! I min värld är det här inte rimligt.

Anf. 3 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Det är ju viktigt att man kan få olika samhällsintressen att mötas och göra en rimlig avvägning mellan dem. Jag hoppas och tror att jag och Alexandra Anstrell delar den uppfattningen.

Detta gäller såklart även för vindkraften. Därför är jag glad att man verkligen har granskat vindkraften avseende väldigt många olika dimensioner, inte minst när det gäller buller. Våra expertmyndigheter, som jag nog skulle bedöma är större experter än vad Alexandra Anstrell och jag själv är, har också gjort bedömningar.

Min fråga till Alexandra Anstrell är: Ska vi inte lita på våra experter och expertmyndigheter när de sätter gränsvärden för till exempel buller från vindkraft? Den entydiga bilden, och det svar som vi får, är ju att vindkraften är strängt reglerad jämfört med många andra bullerkällor.

Jag skulle vilja höra lite om Alexandra Anstrells syn på detta. Är just vindkraftens buller särskilt viktigt för Alexandra Anstrell? Att buller är ett samhällsproblem borde vi kunna vara eniga om. Det har gjorts många studier som visar på att buller skapar utmaningar i samhället. Det skapar hälsoproblem och problem för människors välmående.

Min syn är att vi ska hantera buller generellt och göra vad vi kan för att minska problemen med buller som inkräktar på människors tillvaro, oavsett var i vårt land man bor. Regeringen har till exempel nyligen gjort det möjligt för polisen att slå till mot dem som förorenar med väldigt högt buller i form av musik från bilar som kör på våra gator i städer i Sverige. Polisen kan ge dem omedelbara böter. Man kan då förhindra konflikten och förhindra att människor väcks ur sin sömn, att barn i barnfamiljer inte kan sova på nätterna eller att äldre på våra äldreboenden inte får sin nattsömn.

Min syn är att vi har ett ansvar att agera mot buller oavsett varifrån det kommer och vilken källa det har. Jag hör dock inte att Alexandra Anstrell är där, utan hon är som vanligt fokuserad på att hela tiden, i varje interpellationsdebatt, hitta problem och utmaningar som är kopplade till just vindkraft. Hon matar hela tiden på med problembeskrivningar.

Jag undrar vad Alexandra Anstrell egentligen har för syfte med detta sätt att arbeta. Är syftet att ifrågasätta vindkraftsutvecklingen? Det är ju inte vad man hör från officiellt håll från Moderaterna – när jag har debatterat med Moderaternas miljöpolitiska talesperson Jessica Rosencrantz har hon sagt att Moderaterna är för vindkraft. Men det enda Alexandra Anstrell pratar om när hon står i talarstolen är utmaningar, svårigheter och hinder. Hon säger hela tiden att utbyggnaden av vindkraften bara är ett problem.

Jag blir bekymrad. Jag pratar ju med industrin och näringslivet och hör vad de ber oss om. Ett exempel på det är en artikel i Dagens industri som kom för bara någon vecka sedan där företrädare för några av Sveriges tyngsta industrier – LKAB, Holmen, Ovako och SCA – ber oss att öka takten och bygga ut vindkraften mer eftersom den är så väsentlig. Deras kunder vill ha ren och förnybar el i de produkter som de levererar.

Tycker Alexandra Anstrell att vi ska lyssna till det behov som näringslivet nu har av att få mer ren el och väga in detta när vi gör avvägningen mot samhällsutmaningar som buller från vindkraftverk? Eller tycker Alexandra Anstrell att vi ska strunta i industrins behov och bara se till anekdotiska berättelser om människor som påverkas av buller? Det finns ju många anekdotiska berättelser om bullerproblem runt om i hela landet från många olika källor.

Anf. 4 ALEXANDRA ANSTRELL (M):

Fru talman! Nu handlar ju denna debatt om just buller kopplat till vindkraft; andra debatter får vi ta i vanlig ordning.

Vi måste kunna se problemen för att kunna göra någonting åt dem. Om man sopar dem under mattan blir det ingenting gjort, men det verkar ju vara regeringens paradgren. Jag strävar inte efter en urban ljudmiljö i skogen.

All användning av energi påverkar vår miljö. Till exempel kan naturen, människorna och djuren runt omkring kraftverken påverkas av anläggningen och byggnaden av den. Därför är det viktigt att kraftverksägaren värnar om den kringliggande miljön.

Att bygga kraftverk och dra kraftnät innebär ett ganska kraftigt ingrepp i landskapet. Att bygga och driva produktionsanläggningar kräver råmaterial, och många energislag ger upphov till exempelvis utsläpp och avfall. Det här innebär såklart att vi alltid, oavsett vilket, måste arbeta aktivt med att minska miljömässiga fotavtryck.

Sol-, vind- och vattenkraft ger ur ett livscykelperspektiv lägre utsläpp av koldioxid än el producerad från fossila energikällor. Men sett ur ett livscykelperspektiv är det i dag kärnkraften som har det minsta koldioxidavtrycket.

Det finns få verksamheter i samhället som är så viktiga som elförsörjning. Utan elen stannar Sverige, inte minst när vi elektrifierar än mer. Elförsörjningen måste därför vila på en stabil grund och ha en vetenskaplig och teknisk utgångspunkt.

Det är också viktigt med leveranssäkerhet. Vi behöver ju inte bara ha el när det blåser, utan mig veterligen kan man behöva tända en lampa då och då även när det är vindstilla.

Fru talman! Jag frågade ministern om en parlamentarisk kommission som skulle kunna få till uppgift att genomföra en riskanalys och arbeta med att lägga fast demokratiska strategier för land- och havsbaserad vindkraft. Jag fick till svar att en utredning föreslår att man ska ta bort det kommunala vetot.

Jag vet inte riktigt vad som gick fel här. Jag vet inte om min fråga missuppfattades totalt eller om ministern på allvar tycker att en process kan bli mer demokratisk om en kommun inte får ha veto i en så stor fråga som en vindkraftsetablering är. Eller är det just så att det inte är demokrati

som man är ute efter i detta fall utan inkom vad ministern och hans parti tror är det enda rätta för Sverige?

Fru talman! Regeringens politik går på väldigt många håll åt helt fel håll vad gäller miljöpolitiken. Utsläppen minskar alltför långsamt, och eftersom åtgärderna endast är symbolpolitik känns faktiskt inte trovärdigheten i denna debatt om vindkraft heller särskilt hög.

Vad vi än gör och vilka steg vi än tar måste vi vara noga med att vi vet att det är det bästa för våra barns och våra barnbarns framtid. Med den forskning som vi har i dag kan jag inte säga att detta är det.

Anf. 5 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Jag får väl glädja mig åt att Alexandra Anstrell säger att buller är ett generellt problem. Jag ser fram emot väldigt många interpellationsdebatter där Alexandra Anstrell också ställer frågor om trafikens buller, buller från industrianläggningar eller de konflikter som uppstår i städer där nöjesanläggningar vill spela hög musik medan närboende kanske tycker att det är jobbigt och störande för nattsömnen.

Det vore väldigt spännande att någon gång ha en debatt med Alexandra Anstrell om någonting som inte bara berör hennes motstånd mot vindkraft. Den typen av debatter har jag saknat, men jag ser fram emot att de kommer framöver.

Det är tydligt vad som är Alexandra Anstrells bakomliggande motiv. Det hon efterfrågar är en parlamentarisk kommission som bara ska jobba med en enda fråga, nämligen den som Alexandra Anstrell verkar ha fastnat i, det vill säga vindkraften. Det handlar inte om ett arbete för att generellt hantera bullerproblematik eller om att diskutera utmaningar med koppling till vårt mål att bli ett fossilfritt samhälle, utan Alexandra Anstrell har som vanligt ett ensidigt fokus på att måla upp väldigt stora problem kopplade till vindkraft.

Jag tycker också att det är bekymmersamt med Alexandra Anstrells antydningar om att vi ska styra forskningen och bestämma vad forskningsmedel ska användas till och vilka områden som forskare ska ägna sin tid och sina resurser åt. Jag tycker att detta är en ganska farlig inställning.

Jag har den väldigt självklara åsikten, eftersom jag själv har varit forskare tidigare, att det är väldigt bra om vi ser till att det finns forskningsmedel som kan användas för att forska brett om samhällsfrågor.

Det finns ett forskningsprogram, Vindval, som har arbetat sedan många år tillbaka. Där ser vi till att det finns medel avsatta och tid för forskare att gräva ned sig i frågor kring vindkraften och alla de utmaningar och målkonflikter som finns kring vindkraft, precis som det finns kring alla andra frågor i samhället. Det är alldeles utmärkt att man har tittat på väldigt många aspekter, både buller och andra frågor kopplade till vindkraften, och fått väldigt mycket och tydliga forskningsresultat.

Någonting säger mig att Alexandra Anstrell aldrig någonsin kommer att vara nöjd, hur mycket forskning som än görs och hur många studier som än visar på att vindkraften är hårdare reglerad än andra samhällsfunktioner när det gäller buller, för Alexandra Anstrell har en mission att hela tiden så tvivel kring vindkraften.

Prot. 2021/22:10
24 september

Svar på
interpellationer

Det finns ju en väldigt gammal berättelse om Don Quijote som slogs mot väderkvarnar. Och någonting säger mig att Alexandra Anstrell är vår moderna tids Don Quijote som slåss mot de väderkvarnar som vi har i dag, det vill säga vindkraftverken, och som ju nu hjälper oss så mycket i omställningen till ett hållbart samhälle och en hållbar energiförsörjning. Vindkraften kommer inom de närmaste åren att ha gått om kärnkraften i produktion av ren förnybar el. Som sagt säger vår industri väldigt tydligt: Det som vi och våra kunder efterfrågar och det som ger oss konkurrenskraft på de globala marknaderna är att Sverige fortsätter att investera i vindkraft, i förnybar el. Det är det som våra kunder vill ha. Man skulle önska att också Moderaterna någon gång kunde lyssna till den tunga industrins intressenter och höra vad det är de efterfrågar.

Jag vill verkligen poängtera att tekniken går väldigt snabbt framåt när det gäller vindkraften. Det vi ser nu är att det inte kommer att behövas fler vindkraftverk än de vi har i dag för att öka produktionen, utan det som händer är att man byter ut gamla, ineffektiva vindkraftverk mot nya som producerar betydligt mer. Den utveckling som jag ser är att vi kommer att få en väldigt kraftig utbyggnad av vindkraften till havs. Där minskar också väldigt mycket de konflikter som Alexandra Anstrell tycker så mycket om att belysa här i talarstolen, till exempel bullerproblematik för närboende. Det är någonting som Alexandra Anstrell borde uppskatta om hon inte var emot vindkraft.

Anf. 6 ALEXANDRA ANSTRELL (M):

Fru talman! Ministern pratar väldigt mycket om rimliga avvägningar. Jag tycker att det är precis det som behöver göras, men som inte görs i dag, och som inte finns med i ministrarnas anförande.

Ministern pratar också om att vi ska ha fler debatter om buller. Då tänker jag, fru talman, att vi får vänta tills vi har bytt ut den här regeringen, så får han själv ställa frågorna om detta.

Ministern talar i sina svar till mig om detta med vindkraft och att Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland. Fossilfritt betyder alltså att elen inte produceras direkt av fossila bränslen som olja, kol och gas. I Sverige kommer den fossilfria elen från kärnkraft och förnybara energikällor, då framför allt från vattenkraft.

Ökningen av antalet vindkraftverk och höjderna på dem innebär enormt stora ingrepp i vår natur. Det är någonting som minister Bolund vägrar att svara på. Ingreppet i naturen är mycket större nu än när man byggde ut vattenkraften en gång i tiden, och jag vet hur debatten gick då.

Vill ministern verkligen att alla dessa ingrepp på vår miljö ska göras utan tillräcklig forskning, utan tillräckligt stöd? Vad säger ministern till alla människor ute på landsbygden som har valt att bosätta sig där, inte för att de är ute efter en urban ljudmiljö utan för att de är ute efter lugnet, naturen och många andra positiva effekter? De upplever att vindkraftsbuller skulle förstöra både deras liv och deras sömn och hela totalen.

Här går vi fram med en massa beslut utan rejäla underlag. Kan minister Bolund verkligen stå för det inför sina barn, barnbarn och andra efterkommande?

Anf. 7 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! I de här debatterna efterfrågas det ibland väldigt tydliga svar, och man tycker att vi ibland inte svarar tillräckligt tydligt.

Här vill jag ge ett extremt tydligt svar till Alexandra Anstrell: Ja, jag uppfattar att vi har tillräckligt beslutsunderlag för att kunna bygga ut den förnybara elen. Det har forskats väldigt mycket i Sverige och i andra länder, och vi har väldigt bra uppgifter och kunskap om olika former av effekter av förnybar el, till exempel vindkraft.

Som sagt: Min misstanke, som väl bekräftas vid varje interpellationsdebatt som jag har med Alexandra Anstrell, är att det absolut inte spelar någon roll hur mycket kunskap och hur mycket forskning som görs kring vindkraft. Alexandra Anstrell kommer ändå att fortsätta vara emot den, vilket jag beklagar. Jag tycker att man ska lyssna till forskningen, och det är det som jag ägnar mig åt.

Jag tycker också att det är väldigt tydligt att marknaden har valt det förnybara. Marknaden investerar nu hundratals miljarder i vindkraftsutveckling i Sverige – även solcellerna växer väldigt snabbt – samtidigt som det inte investeras i ny kärnkraft i vårt land och inte heller utan subventioner i något annat land.

Moderaterna var ju en gång ett marknadstillvänt parti som trodde på marknadskrafterna. Men när det gäller den förnybara energin och just vindkraften fortsätter man att agera som Don Quijote. Man fortsätter att kämpa mot imaginära väderkvarnar i stället för att bejaka den teknikutveckling som nu kommer och som också industrin så tydligt ber om.

Låt oss nu använda de energikällor som finns i vårt land och som är tillgängliga för oss, utan att vi behöver göra oss beroende av andra länder. Det gör att vi får en större energisäkerhet och en kraftigt ökad energiproduktion, där elen kan ersätta de fossila bränslena när vi gör stål eller bygger nya bilbatterier. Jag måste säga att jag upplever det som väldigt märkligt att man inte kan välkomna den utvecklingen.

Självklart måste vi hantera de målkonflikter som dyker upp vid utbyggnad av verksamhet i Sverige, och det tycker jag att vi gör och det borde vi vara glada över.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 6 Svar på interpellation 2020/21:856 om vindkraftens påverkan på Sveriges rennärning

Anf. 8 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Alexandra Anstrell har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att säkerställa att de som gör miljökonsekvensbeskrivningar till planerad vindkraftsetablering har erforderlig kompetens och inte är jäviga. Hon har också frågat hur jag avser att säkerställa att rennärningen kan bedrivas så att den ger ett rimligt antal samer tryggad försörjning på ett ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftigt sätt även kring etablerade vindkraftsparker.

Vindkraftsparker utgör en typ av verksamhet som är tillståndspliktig enligt miljöbalken. Beroende på omfattningen av en vindkraftspark prövas tillståndsfrågan antingen av länsstyrelsernas miljöprövningsdelegation

*Svar på
interpellationer*

eller av mark- och miljödomstol. För prövningen gäller krav på bedömningen av vilka konsekvenser en verksamhet kan få för allmänna och enskilda intressen. Det omfattar konsekvenser för olika delar av miljön och i förekommande fall för rennäringen. Därtill finns krav på underlaget för bedömning av miljöeffekter samt samråd med berörda. Efter ändringar i miljöbalken 2018 följer att den som avser att bedriva en verksamhet, såsom en vindkraftspark, ska se till att en miljökonsekvensbeskrivning tas fram med den sakkunskap som krävs i fråga om verksamhetens särskilda förutsättningar och förväntade miljöeffekter. Miljökonsekvensbeskrivningen ska också innehålla uppgifter om hur kravet på sakkunskap är uppfyllt. Motparter har under målets handläggning möjlighet att invända mot underlaget om det inte är objektivt eller belyser konsekvenserna tillräckligt väl. En redovisning av kravet på sakkunskap ska också finnas. Den myndighet som prövar en fråga om tillstånd är skyldig att bedöma om underlaget är tillräckligt för att ärendet i fråga ska kunna prövas och därmed göra bedömningen av vilken påverkan en verksamhet kan ha på sin omgivning innan myndigheten beslutar om att ge tillstånd eller neka tillstånd för en verksamhet.

Således är krav på sakkunskap och opartiskhet i samband med att miljökonsekvensbeskrivningar upprättas reglerat i befintlig lagstiftning.

Vad som förekommit i en enskild prövning kan jag inte uttala mig om. Det är av största vikt att planeringsförutsättningarna samt de senaste forskningsrönen beaktas vid planering, lokalisering och uppförande av kommande vindkraftsparker.

Som framgått av mina tidigare svar på interpellationer från Alexandra Anstrell ska vindkraftverk självklart inte byggas om prövningen visar att platsen av olika skäl är olämplig. Ett skäl kan till exempel vara att platsen är viktig för rennäringen. Jag vill också upprepa att det är min övertygelse att vi behöver fortsätta arbetet för att finna lämpliga lokaliseringar och fungerande samexistens mellan vindkraft och andra intressen. På så sätt kan vindkraftsproducerad el effektivt bidra till en robust och långsiktigt hållbar elförsörjning för Sverige.

Anf. 9 ALEXANDRA ANSTRELL (M):

Fru talman! Jag tackar minister Bolund för svaret.

Att orden robust och vindkraftsproducerad el finns i samma mening kan faktiskt uppfattas som lite magstarkt av en del. Synonymer för robust är bland annat kraftig, kraftfull och stadig. Som jag sa i den tidigare debatten behöver vi inte el bara när det blåser.

Fru talman! Jag brukar då och då lyssna på programmet *Kaliber* på Sveriges Radio. Det är ett ofta informativt program om intressanta frågor. En dag trillade jag in på ett program om vindkraft när jag var ute och sprang. Det handlade om en stor vindkraftspark i Härjedalen som enligt forskning från SLU påverkar rennäringen negativt. Vindkraftsparken har inneburit att betesmark, uppsamlingsplats och reservbete för dåliga betesvintrar har försvunnit.

En granskning har visat på brister i det underlag som låg till grund för det tillstånd som domstolen beviljade. Den visade att vindkraftsföretagets egen studie, som kom fram till att rennäringen inte skulle påverkas och som delvis låg till grund för domstolens beslut, gjordes av personer som

saknade tidigare erfarenhet av liknande studier och som hade ekonomiska intressen i parken, vilket både länsstyrelsen och domstolen missade.

Jag valde därför att ställa ett antal frågor till ministern om detta, för det kan väl inte vara så att vi har så rättsosäkra processer. Jag har frågat vilka åtgärder ministern avser att vidta för att säkerställa att de som gör miljökonsekvensbeskrivningar till planerad vindkraftsetablering har erforderlig kompetens och inte är jäviga.

Här får jag dock till svar att allt funkar bra och inget behöver åtgärdas. *Kaliber* ger ett tydligt exempel på ett ärende där det inte alls har fungerat som det ska. Detta måste till och med ministern hålla med om, även om ministern såklart inte uttalar sig i ett specifikt fall.

Men om något som detta skulle dyka upp på fler håll, skulle det då inte vara motiverat med en översyn och någon endaste liten åtgärd så att det kan säkerställas att processerna är rättssäkra? Och även om det står så måste man ju följa upp att det verkligen blir som man har tänkt, och det upplever jag att regeringen inte gör i dagsläget.

Anf. 10 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Det är en fördel att lyssna på varandra i interpellationsdebatter. Som jag sa i mitt svar till Alexandra Anstrell har lagstiftningen ganska nyligen setts över, och man har just förstärkt kraven på kunskap och opartiskhet, att det finns miljökonsekvensbeskrivningar som är heläckande och att man har den kompetens som krävs för att kunna göra en rimlig bedömning av alla de konsekvenser som kan uppkomma.

Värt att notera är att det utbyggnadsprojekt som Alexandra Anstrell hänvisar till och som det också rapporterades om i radio går ganska långt tillbaka i tiden. Enligt de uppgifter jag har fått gavs tillstånd till dessa vindkraftverk 2009, och det prövades sedan under 2009 och 2010. Jag påminner om att det var under den moderatledda regeringen.

Sedan dessa har en rödgrön regering tagit över makten och skärpt kraven på vindkraftsetablering, skärpt kraven på miljökonsekvensbeskrivningar och att man ska ha tillräcklig kompetens för att kunna göra denna typ av bedömning och skärpt kraven på opartiskhet.

Har Alexandra Anstrell synpunkter på att regelverket var för dåligt 2009–2010 borde Alexandra Anstrell gå till sin partiledare och sina partimedlemmar och ställa frågan: Varför gjorde vi inte tillräckligt när det var vi som styrde Sverige?

Men det verkar Alexandra Anstrell inte vara särskilt intresserad av, utan Alexandra Anstrell fortsätter att vara djupt engagerad i att i varje interpellation så tvivel och ifrågasätta vindkraften.

Jag tycker att det är beklagligt att man som ledamot inte läser in sig på var status ligger i de sakfrågor man vill ta upp i en interpellation. Här slår Alexandra Anstrell in en vidöppen dörr eftersom vi precis har gjort de lagändringar som Alexandra Anstrell efterfrågar i sin interpellation, och interpellationsinstrumentet blir ju inte lika värdefullt om man använder det till denna typ av ändamål.

Alexandra Anstrell lyfter dock upp en viktig fråga, för det här är en målkonflikt kopplad till vindkraften och rennäringen som vi behöver ta på största allvar.

Prot. 2021/22:10
24 september

Svar på
interpellationer

Här jobbar regeringen intensivt, och det pågår en förändrad syn på rennäringens vikt. Till exempel konstateras på Energimyndighetens hemsida att rennäringens betydelse i de provningar som görs ökar för varje år som går. Man skriver att hänsynen till rennäringen har ökat i senare avgöranden jämfört med tidigare avgöranden – till exempel då det avgörande som Alexandra Anstrell hänvisar till i sin fråga och som gjordes under en moderatledd regering och med de regler som den regeringen hade på plats.

Vi vill dock göra mer för rennäringen och har tillsatt en parlamentarisk utredning som ska se över hela renskötsellagen och ersätta den nuvarande rennäringslagen. Den kommer att arbeta ända till 2025 eftersom det är stora och viktiga frågor. Utredningen kommer också att titta på kopplingen till annan lagstiftning och hur rennäringens och renskötselns behov vägs in i annan lagstiftning brett i samhället. Många olika verksamheter, såsom turism, framförande av fordon i miljön, energiproduktion med mera, påverkar ju rennäringen.

Vi tar dessa frågor på absolut största allvar. Vi har också skjutit till mer pengar i budgeten till främjande av rennäringen, 15 miljoner kronor i år och ytterligare 12 miljoner kronor nästa år, så nu vi börjar närma oss 150 miljoner kronor till detta ändamål.

Vi måste jobba brett för att skapa möjligheter för rennäringen i vårt land.

Anf. 11 ALEXANDRA ANSTRELL (M):

Fru talman! Jag tycker att det är viktigt att man ser saker som de är i dag och försöker att lösa de problemen och inte titta bakåt. Jag tittar framåt.

Lagstiftningen har förbättrats, och det är bra. Det är dock fortfarande viktigt att fundera på om det blev och blir som vi har tänkt oss. Det är fortfarande den som avser att bedriva en verksamhet, såsom en vindkraftspark, som ska se till att miljökonsekvensbeskrivningen görs med den sakkunskap som krävs. Hur säkerställer vi att man har just det? Det var ju ett problem i det fall jag tog upp. Hur ser regeringens uppföljning ut egentligen?

Fru talman! Rennäringen är en viktig del av det samiska kulturarvet, och staten har ett övergripande ansvar för att rennäringen kan fortleva som en del av kulturen.

Rennäringen ska bedrivas så att den ger ett rimligt antal samer en tryggad försörjning på ett ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftigt sätt, står det på regeringens hemsida.

Med anledning av detta och radioprogrammet *Kalibers* rapportering valde jag att fråga ministern hur ministern avser att säkerställa att rennäringen kan bedrivas så att den ger ett rimligt antal samer just tryggad försörjning på ett ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftigt sätt även kring etablerade vindkraftsparker.

Men, fru talman, jag får inte så mycket matnyttigt till svar. Jag hade önskat mer.

Att man satsar pengar på renarna är bra, men renarna behöver mat och behöver kunna gå och beta. Renen är ett hjorddjur med speciell förmåga att tillgodogöra sig lavar. Den äter gärna just renlav. Renlaven växer långsamt, ungefär 10 procent per år. Frånvaro av lav måste kompenseras med ganska stora mängder av andra växter.

Problemet är att hjortdjur har en begränsad kapacitet att tillgodogöra sig fiberrika växtmaterial jämfört med till exempel nötkreatur och får. Det betyder att renar inte kan beta på samma sätt som en kossa. Ett för högt renantal i förhållande till betestillgång leder till att lavtäcket minskar, vilket i sin tur kan leda till att landskap och biotop förändras så att marken eroderar.

Samerna skriver själva att den stora utmaningen för rennäringen är att ha tillräckliga betesmarker och att hushålla med betet så att den biologiska mångfalden bibehålls. Anläggs då vindkraftsparker i marker som har lavar och mossor påverkas såklart miljön. Till exempel kan naturen, människorna och djuren runt omkring kraftverken påverkas av anläggningen.

När lavar försvinner på grund av att det anläggs många stora vindkraftverk och renarna får för lite bete måste vi tänka efter lite. Hur blir det om det inte finns någon lav? Hur får renarna då sin mat? Vad ska de leva av?

Om samerna inte kan bedriva rennäring, hur avser ministern då att säkerställa att rennäringen kan bedrivas så som regeringen skriver och ge ett rimligt antal samer tryggad försörjning på ett ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftigt sätt? Jag bara undrar.

Anf. 12 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Det blir väldigt roligt här i talarstolen när Alexandra Anstrell säger att vi inte ska titta bakåt men i sin interpellation hänvisar till en vindkraftsprövning som gjordes 2009–2010 med den dåvarande moderatledda regeringens regelverk. Det blir lite svårt att föra en debatt om man går emot det man själv skriver i sin interpellation.

Jag tycker dock att det låter väldigt bra att Alexandra Anstrell kan titta på hur det ser ut här och nu i stället för att hänvisa till en gammal reglering. Det är ändå tydligt att vi har utvecklat regelverket, och den bild som ges i inslaget i Sveriges Radio visar att det kan ha funnits brister i underlaget gällande renförekomsten i området. Det är också tydligt att detta underlag inte skulle ha varit tillräckligt vid en prövning i dag just för att vi har skärpt regelverket och för att vi har gett rennäringen större tyngd vid prövningar när man ska jämkla ihop olika intressen.

Jag blir lite fundersam kring om Alexandra Anstrell vill se verkligheten som den ser ut i dag eller om Alexandra Anstrell vill fortsätta att slåss mot väderkvarnar likt Don Quijote.

Jag hänvisar också tydligt till flera åtgärder som regeringen gör för att främja rennäringen ytterligare jämfört med i dag, till exempel den stora utredning som vi har fått på plats och budgetförstärkningar som vi gör. Det är tydligt att renskötseln är skyddad i lag, både i grundlagen och i enskilda lagar. Detta är väldigt viktigt, för renskötseln är viktig inte bara för samerna utan för hela Sverige.

Vi har ett mål för fjällmiljön, nämligen att fjällens miljötillstånd ska vara gott. Det står tydligt att fortsatt renskötsel och annan djurhållning behövs för att bevara ett vidsträckt och betespräglad fjällandskap som erbjuder livsmiljöer för många arter. För oss är detta en självklarhet, och det är också det som vi arbetar efter varje dag.

Det är tydligt att alla vindkraftsförslag, alla vindkraftsetableringar och alla vindkraftsparker inte ska byggas, för ibland är de negativa aspekterna för andra samhällsfunktioner helt enkelt för stora.

Jag vill bredda denna fråga lite grann. Om nu Alexandra Anstrell verkligen månar om rennäringen och inte bara försöker bekämpa vindkraften, som Alexandra Anstrell brukar ägna sig åt i alla interpellationsdebatter som vi har, borde hon fråga sig vad de stora riskerna för rennäringen är långsiktigt.

Det är entydigt från forskningen att de klimatförändringar som vi nu ser, som ökar och som enligt alla prognoser kommer att bli betydligt mycket kraftigare framöver är ett stort hot mot rennäringen. Det är till exempel temperaturer som varierar mycket och som gör att det blir väta på marken som sedan fryser till och gör att det blir skare som gör att renarna inte kommer åt lavarna. Det är sådant som vi kommer att få se mycket mer av i ett förändrat klimat.

Där skulle man önska, om Alexandra Anstrell hade en röd tråd och verkligen menade det hon sa hela vägen, att Moderaterna skulle sluta att kämpa emot klimatpolitiken och sluta att vara emot varje förslag som vår regering lägger på bordet för att minska utsläppen i Sverige och verkligen göra allt de kan för att minska vår klimatpåverkan så att till exempel rennäringen och väldigt många andra samhällsfunktioner kan upprätthållas och inte riskeras vid ett förändrat klimat. Där är tyvärr inte Alexandra Anstrell, utan som vanligt har Alexandra Anstrell bara ett enda fokus i sina frågor och interpellationer: att så tvivel och problematisera kring vindkraften.

Återigen: Jag tycker att Alexandra Anstrell borde lyssna en del till det som är ryggraden i svensk ekonomi, nämligen vår tunga industri, som nu håller på att göra en snabb, kraftfull klimatomställning och byter ut fossila bränslen mot förnybar el. Det som de säger är just att de vill ha leverans av förnybar el och att det är vad deras kunder vill ha. Varför inte ge dem det, Alexandra Anstrell?

Anf. 13 ALEXANDRA ANSTRELL (M):

Fru talman! Om marknaden utarmas av en regering med ett miljöparti som stänger ned kärnkraften utan att egentligen ha andra alternativ är det klart att man väljer det som finns.

Vi var inne på jäviga processer. Hur kan vi komma undan det? Det är uppenbart att ministern inte vill titta närmare på det för att se om den lagstiftning som vi har faktiskt fungerar i dag. Hur blir resultatuppföljningen där? Kan ministern med säkerhet säga att vi inte har jäviga processer i dag? Det undrar jag.

Renarna bryr sig inte om vem som tog beslutet om vindkraftsparken, utan de vill faktiskt bara ha mat. Det är precis det som är ett problem här och nu, och det är detta som man behöver lösa. Ministern har inte svarat något om hur man löser problemen här och nu.

Trots de tråkiga svaren är det ändå ganska skönt att vi har denna debatt, för det blir tydligt var vi står. En röst på Miljöpartiet är inget för den som vill ha renar kvar och heller inte för den som vill ha kvar mer av sin natur. Om man vill ha stora ingrepp i sin natur kan man rösta på Miljöpartiet. Miljöpartiet är faktiskt inte en röst på miljön. De insatser som minister Bolund står och slår sig för bröstet för får oss att backa in i framtiden. Vi får heller inte lägre utsläpp.

Visste ni förresten att det finns lavar, till exempel skorplavar, som växer så långsamt att man kan datera när en glaciär drog sig tillbaka?

Genom att mäta skorplavens diameter på stenar kan man beräkna när stenarna smälte fram ur isen och blev möjliga växtplatser för lavarna. Jag undrar vad våra efterlevande ska säga om skorplavarna, om dessa ens kommer att finnas kvar. Eller de kanske växer på vindkraftverkens fundament som det har tagit många år att bygga och som har gjort stora sår i vår miljö.

Prot. 2021/22:10
24 september

Svar på
interpellationer

Anf. 14 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Om man inte har svar att ge kan man ägna sig åt vilseledande. Det ägnar sig Alexandra Anstrell åt med glatt mod i sitt slutanförande, vilket jag beklagar. Jag tycker att vi borde hålla oss för goda för det i denna kammare.

Vi har inte lagt ned några kärnkraftverk. Däremot har det ställts säkerhetskrav på kärnkraftverk, inte minst efter Fukushima-katastrofen, som gör att det krävs investeringar för att ha tillräcklig säkerhet. Där gjorde branschen själv bedömningen att det inte fanns lönsamhet i att göra den typen av säkerhetsuppdateringar i en del av Sveriges reaktorer.

Återigen: Moderaterna är inte längre ett parti som tror på marknadskrafterna och som tycker att marknaden själv ska bestämma vad man ska investera i. Uppenbarligen ska man tolka Alexandra Anstrell som att vi inte skulle ha krävt säker kärnkraft utan att vi skulle ha tagit ned säkerhetskraven så att de gamla kärnkraftsreaktorerna kunde köras vidare. Jag vill verkligen vara tydlig med att regeringen inte har fattat något beslut om att lägga ned kärnkraft, som Alexandra Anstrell säger öppet men som helt enkelt inte är sant.

Om domstolar och prövningsinstanser skulle misstänka jäv har man ett ansvar enligt lagen att göra något åt det, det vill säga ifrågasätta processen och kräva bättre underlag. Återigen: Alexandra Anstrell står här och låtsas vara indignerad och försöker slå in vidöppna dörrar och efterfrågar lagändringar som redan är genomförda. Jag tycker inte att det är riktigt seriöst.

Jag är dock alltid tillgänglig för debatter och vill gärna fortsätta att debattera inte minst vindkraften eftersom jag är väldigt stolt över den utveckling vi nu ser, där Sverige i snabb takt är på väg mot ett 100 procent förnybart elproduktionssystem. Det är precis detta som inte minst den tunga industrin, som nu investerar hundratals miljarder i vårt land, efterfrågar och vill se. Regeringen lyssnar till de rösterna. Regeringen vill ge industrin de förutsättningar den behöver. Jag skulle önska att Moderaterna var med där också.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 7 Svar på interpellation 2020/21:869 om slutförvarets framtid

Anf. 15 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Lars Hjalmered har frågat mig om regeringen avser att fatta beslut om slutförvaret i närtid samt vilken analys jag gör av konsekvenserna av att ett beslut inte hinner fattas innan den 31 augusti. Slutligen har Lars Hjalmered frågat mig hur jag resonerar gällande att dela upp beslutet om slutförvar efter remissinstansernas synpunkter och efter att berörda kommuner så tydligt meddelat att besluten måste fattas gemensamt.

Den 26 augusti 2021 fattade regeringen två beslut om att tillåta en kapacitetsutökning i Centralt mellanlager för använt kärnbränsle, Clab, ett enligt kärntekniklagen och ett enligt miljöbalken. Regeringen bedömer att risken för att kärnkraftreaktorer skulle få stänga ned den 1 januari 2024 därmed har undanröjts. Utan detta beslut hade Sverige kunnat drabbas av allvarliga konsekvenser om viktig elproduktion hade upphört.

Frågan om mellanlagret Clab behövde brytas ut eftersom processen efter ett regeringsbeslut kan dra ut på tiden. Efter ett regeringsbeslut i ett ärende enligt miljöbalken överlämnas det till mark- och miljödomstolen som fortsätter handläggningen för att kunna fatta beslut om ett tillstånd. Ett sådant tillstånd kan överklagas i flera juridiska instanser.

Den del av ärendet som avser underjordsförvaret och metodvalet för slutförvaring innehåller mycket komplexa frågor och kommer med största sannolikhet att överklagas. Ett slutligt avgörande i slutförvarsärendet riskerar därför att dra ut på tiden. Genom regeringens beslut om Clab kan den begränsade frågan om utökad mellanlagring få laga kraft så snart som möjligt.

Min bedömning är fortfarande att det handlar om månader innan beslut kan fattas i övriga delar av slutförvarsärendet. Jag vill dock betona att hanteringen av slutförvarsärendet kommer att få efterverkningar i generationer. Det är ett av de största miljöärendena i Sverige någonsin. Det behöver vara klarlagt att hela systemet är säkert och håller i hundra tusen år. Det är oerhört viktigt att det blir rätt.

Närmast kommer regeringen därför att skicka en remiss till Strålsäkerhetsmyndigheten och Kärnavfallsrådet i frågor som rör kopparkapselns skyddsförmåga och den planerade kapselinsatsen av gjutjärn.

Oskarshamns och Östhammars kommuner tar ett stort ansvar och har arbetat intensivt med frågan om slutförvaring. Jag har förståelse för att de hellre hade velat ha ett beslut i hela ärendet. Regeringen delar deras bedömning att mellanlagring i Clab endast är en tillfällig lösning. De kan vara trygga med att regeringen prioriterar och arbetar så skyndsamt som möjligt med att förbereda beslutet om själva slutförvarsanläggningen.

Anf. 16 LARS HJÄLMERED (M):

Fru talman! Jag tackar för möjligheten att få prata om detta med slutförvar.

Låt mig börja med energisystemet, fru talman. Jag tycker att det är viktigt att betona att visionen åtminstone för mig och Moderaterna är att vi framåt ska kunna ha en kraftig ekonomisk utveckling i Sverige som vi kombinerar med en grön omställning. Då är hela vårt el- och energisystem – den fossilfria elektriciteten – kittet och möjligheten som kan ge industrietableringar och reallöneökningar men också att Sverige får en chans att nå sina miljö- och klimatmål. Det finns ett antal hinder i fråga om detta. Vi betalar vinterpriser sommartid, och orter får besked om att elsystemet lokalt emellanåt inte räcker till för tänkta företagsetableringar.

Ett hinder är också diskussionen om slutförvar av kärnavfall. Och det är, fru talman, inte bara Moderaterna som säger detta. Statens eget bolag Vattenfall har gått ut med vad som kallas ett UMM, ett marknadsmeddelande och en varning om att kärnkraft med start om två år 2024 kan behöva stängas ned för att regeringen inte har löst frågan om slutförvaret.

Fru talman! Slutförvaret av kärnavfall är någonting som det har jobbats med under decennier. Under hela tiden som Sverige har haft kärnkraft har det avsatts pengar för varje producerad kilowattimme för att finansiera detta. Forskning och teknikutveckling har pågått i decennier. Man kan titta på den prövning som har skett enligt miljöbalk och kärntekniklag under lång tid. Alla delar är i praktiken avklarade. Strålsäkerhetsmyndigheten har sagt ja till hela systemet som sådant. Domstolen sa att man vill ha kompletteringar, vilket senare har skett.

Oskarshamns kommun som har ett så kallat vetobeslut som värd för detta mellanlager och den tänkta inkapslingsanläggningen har sagt att de gärna gör detta, men då under förutsättning att Per Bolund håller det löfte som han och regeringen har gett om att man ska ge ett ja även till slutförvaret. Östhammars kommun där det tänkta slutförvaret ska ske har också sagt ja. Och riksdagen har fattat beslut om ett tillkännagivande.

Sverige har fullföljt de internationella åtagandena, det som i miljösammanhang kallas för Esbosamråd, inte bara en utan faktiskt två gånger. Senast var det med kompletteringar av teknisk karaktär. Regeringarna i Tyskland och Polen gav besked till Per Bolund att de inte hade något att invända mot att han och regeringen gick vidare med ett beslut om det svenska slutförvaret.

Fru talman! Jag ställde ett antal frågor innan regeringen fattade sitt beslut, och den här debatten skulle vi egentligen ha haft för över en månad sedan. Jag noterar att regeringen har delat upp ansökan. Jag kan tycka att det är på tveksam grund. Bland annat har juridiska experter väckt en del frågor. Jag tycker att Oskarshamns kommun på god grund upplever att Per Bolund har svikit det löfte som de tycker att regeringen har gett till kommunen som värd för ett mellanlager. Men jag tycker också att det är problematiskt att detta vänteläge som fortsätter skapar en osäkerhet på el- och energimarknaden.

Jag förstår att man som miljöpartist kan vändas inför ett beslut om man tillhör ett parti som har bildats på grund av kärnkraftsmotståndet. Jag förstår att det är ett svårt beslut för Per Bolund att vara den som lotsar detta i hamn.

Jag har sagt det tidigare, men det är nu som det provas om Per Bolund och Miljöpartiet har förmågan att se ett snävt partiintresse eller har förmågan att ta ansvar för landet.

Framåt har vi ett antal frågor som jag gärna skulle vilja ha svar på.

Hur kommer Per Bolund och regeringen att säkerställa att deras ansökan som är utkarvad om ett utökat mellanlager håller rättsligt och att vi inte får de problem som Vattenfall varnar för? Är det fråga om de kompletteringar som antyds i svaret, eller är det andra kompletteringar som behövs innan man tar ett regeringsbeslut? Och slutligen, fru talman, vad är det tidsmässiga löfte som Per Bolund kan ge? Kan vi räkna med att det kommer ett beslut från regeringen före jul eller före nästa val?

Anf. 17 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Vi kan gemensamt konstatera att Lars Hjälmered var lite för trigger happy och ville kasta ur sig en interpellation. Nu vet vi att svaret är redan är givet på det som Lars Hjälmered frågar om, det vill säga att regeringen fattade ett beslut före den 31 augusti om att hantera denna fråga med det ansvar som den kräver.

Jag är lite bekymrad över att Lars Hjälmered fortfarande antyder att det hade varit mer ansvarsfullt att hantera frågan i dess helhet, att baka in även slutförvarsärendet i frågan om tillåtlighet för mellanlagret.

Jag vet inte om Lars Hjälmered inte lyssnade eller om han har egna juridiska teorier som skiljer sig från det som våra bästa experter säger, nämligen att om vi hade gått vidare med båda dessa frågor i ett samlat ärende hade sannolikheten för att vi hade stått vid årsskiftet 2023/24 med ett fullt mellanlager varit väldigt stor. Det är entydigt så att frågan om slutförvaret är en stor och mycket komplex fråga som kommer att gälla i hundra tusen år, många generationer framåt. Det är ett av de största miljöärenden som Sverige någonsin har hanterat. Jag tror att både Lars Hjälmered och jag kan göra bedömningen att en så stor och komplex fråga, som också väcker mycket känslor, kommer att överklagas i varje instans framöver. Hade vi hållit ihop detta hade vi med stor sannolikhet inte haft ett lagakraftvunnet beslut om mellanlagret i tid innan det var fullt vid årsskiftet 2023/24.

Våra juristers bedömning är att det i allra bästa fall hade kunnat vara i kraft 2025 och i värsta fall, om det hade tagit mycket längre tid, att det hade varit kraft någon gång på 2030-talet.

Då vill jag fråga Lars Hjälmered: Hade det varit ansvarsfullt av en regering att fortsätta med det som har varit Moderaternas spår hela vägen, att inte lyssna till våra juridiska experter, att fortsätta utan att ta hänsyn till hur världen ser ut och vilka risker som byggs upp och att hantera detta ärende på samma sätt som tidigare? Eller tycker Lars Hjälmered att det kanske till och med var ett ansvarsfullt beslut att dela upp detta ärende, så att vi nu faktiskt kan hantera den tidsrisk som uppenbarligen finns och att vi med denna hantering kan undvika att vi faktiskt får ett fullt mellanlager 2023/24?

Det vore väldigt intressant att få höra vad Lars Hjälmered anser, eftersom han i sitt anförande ägnar sig väldigt mycket åt att sprida myter och konspirationsteorier om vilka bakomliggande orsaker som egentligen leder regeringen. Detta beklagar jag. Jag tycker verkligen att vi borde hålla oss lite över den nivån.

Anledningen till att vi fattade detta beslut var just att vi såg riskerna, tog dem på allvar och hanterade dem. Vi vägrar att sätta Sverige i en situation där ett fullt mellanlager kan göra att 30 procent av elproduktionen skulle riskera att försvinna. Jag blir bekymrad över att Moderaterna, som säger sig ha ambitionen att vara ett regeringsbärande parti, var beredda att köra in i bergväggen och inte lyssna till expertisen utan mot bättre vetande fortsätta med denna process och denna prövning på ett sätt som verkligen skulle medföra väldigt stora risker för Sverige och för svensk elproduktion. Jag måste säga att det bekymrar mig väldigt mycket.

Sedan nämner Lars Hjälmered ett stort antal åtgärder som regeringen har vidtagit. Dem känner jag till, tack, eftersom det är regeringen som har vidtagit dessa åtgärder. Det har vi gjort just för att mark- och miljödomstolen sa att man inte kan ge godkännande till denna ansökan om regeringens inte svarar på ett antal stora och ganska komplicerade frågor. Och vi har ägnat full tid och full kraft med all prioritering vi kan åt att svara på dessa frågor, och det är det som vi fortfarande arbetar med.

Fru talman! Jag lyssnade väldigt noga, men jag hörde inte ett enda svar från Per Bolund om hur han och regeringen säkerställer att den utkarvade ansökan om utökat mellanlager kan säkras i domstol och att man undviker det problem som Vattenfall målar upp i ett marknadsmeddelande. Jag hörde inget svar på frågan om det som skrivs i interpellationssvaret är av teknisk natur eller om regeringen avser andra åtgärder innan den fattar beslut.

Jag hörde inte heller något svar från Per Bolund vad gäller ett tidsmässigt löfte. Kan vi räkna med ett beslut före jul? Kan vi räkna med beslut före nästa val? Vi kan gärna ta upp det i sammanhanget.

Fru talman! Per Bolund säger att detta är entydigt. Tillåt mig att tvivla! Jag har aldrig sagt att detta är tvärsäkert och enkelt, men jag kan konstatera att den uppdelning regeringen har gjort har renderat i att statens eget bolag gått ut med ett marknadsmeddelande som de baserat på marknadsinformation och juridisk expertis. Det är sant att det finns olika uppfattningar. Min poäng är att om Per Bolunds uppfattning hade stämt hade inte ett ledande energibolag gått ut med ett sådant marknadsmeddelande.

Jag ska också vara ärlig och säga att det är en fullt legitim åtgärd att dela upp ansökan. Vi har sett det som ett av flera alternativ. Det jag ser framför mig är bara en process som inte blir slutförd.

Regeringen har gjort något som värdkommunerna, till exempel Oskarshamn, upplever som ett svek utifrån deras värdskap och fattade veto-beslut. Energiaktörer upplever att det finns en fortsatt osäkerhet på den svenska el- och energimarknaden om vad som ska hända med det framtida slutförvaret. Man upplever att regeringen inte ger konsistenta besked om vad som saknas i processen och när beslut ska fattas.

Fru talman! En sak till är anmärkningsvärd. När det gäller vilken information vi tar in och att basera på fakta kan vi kanske inför kammaren och i debatten konstatera att det var bland annat Moderaterna som tog initiativ till en stor hearing i riksdagen strax före sommaren. Per Bolund var en av flera närvarande. Såväl juridisk expertis som de berörda kommunerna, miljöorganisationer och andra närvarade. Jag och kollegor i försvars- och näringsutskotten ville fördjupa oss ordentligt. Vi har rakt igenom tagit det på största allvar.

Fru talman! Nu finns det i praktiken ett färdigt arbete. Ansökan kan delas upp i flera delar, men faktum kvarstår: pengar finns avsatta för att fullfölja detta. Forskning och teknik har pågått i decennier. Den ansvariga myndigheten har gett godkännande. Mark- och miljödomstolen har tyckt sitt. Grannländerna har fått tycka till. Och värdkommunerna har tyckt till. Det enda som egentligen saknas är ett regeringsbeslut.

Då kommer vi tillbaka till huvudfrågorna. Vad gör regeringen i den uppdelade ansökan för att säkerställa att detta ska hålla rättsligt, i praktiken att den varning som Vattenfall gått ut med inte fullföljs? Jag undrar dessutom om det är tekniska kompletteringar som saknas, vilket antyds i Per Bolunds svar, för att han och regeringen ska fatta beslut? Eller kommer det upp andra diskussioner och kompletteringar? Allra sist undrar jag vad det tidsmässiga löftet är. Kan Per Bolund i dag säga att vi kan räkna med att få besked från regeringen till exempel före jul? Eller kan han lova att vi får ett beslut före nästa val?

Anf. 19 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Lars Hjalmered ägnar sig åt något som verkar vara en favoritsyssla bland oppositionens ledamöter, det vill säga att ställa helt andra frågor i debatten än de som har ställts i interpellationen. Jag ägnar mig åt att svara på de frågor som Lars Hjalmered skriftligen har ställt till mig.

En av de frågorna är om ministern med anledning av remissinstansernas inkomna svar avser att fatta beslut gällande slutförvaret. Det har jag svarat på. Vi har delat upp det just för att det var den ansvarsfulla vägen. Det var det vi behövde göra för att inte hamna i tidstrångsmål vid årsskiftet 2023/24, som är bara några år bort.

Om vi inte avser att fatta beslut undrar Lars Hjalmered vilken analys vi gör av konsekvenserna av att beslut inte hinner fattas före den 31 augusti. Det har vi svarat på i både ord och handling. Vi har fattat beslut före den 31 augusti. Där har Lars Hjalmered alltså fått svar på den fråga han ställt i interpellationen.

Han frågar också hur ministern resonerar gällande att dela upp beslutet om slutförvar efter att remissinstanserna har lämnat sina synpunkter. Det har jag också redogjort för. Jag kan lugna Lars Hjalmered med att domstolen, som efter regeringens beslut har tagit över prövningen, redan har gett en tidsplan för sitt arbete. Den stämmer väl överens med den tidsplan som regeringen har satt upp, och med den kommer beslut att hinna både fattas och träda i kraft före årsskiftet 2023/24.

Jag har också haft samtal direkt med SKB. De säger att de kommer att göra allt de kan för att se till att prövningen kommer att gå så bra som möjligt.

Återigen – låt oss inte stå och sprida myter och skapa osäkerhet i onödan! Det är onödigt. Nu följer en process som faktiskt kan leda till det mål som jag tycker att jag och Lars Hjalmered borde kunna vara överens om, det vill säga att undvika att sätta Sverige i en situation där en hyfsat stor del av svensk elproduktion riskeras. Det är ett ansvar som regeringen tar och som även oppositionen borde ta.

Jag håller inte med om Lars Hjalmereds historieskrivning när det gäller att Moderaterna har varit öppna för alla vägar. Jag har följt debatten och har deltagit i många debatter. Det har vevats på rejält från Moderaternas sida om att inte dela upp ansökan i två delar. Det hade varit ett ansvarslost sätt att hantera frågan. Med Moderaternas väg, som man har upprepat gång efter gång, hade Sverige med stor sannolikhet hamnat i en energikris. Regeringen ser mer seriöst på sin uppgift än att försätta Sverige i en sådan situation. Det är bara att beklaga om Moderaterna inte gör det.

Lars Hjalmered fortsätter att sprida myter som inte stämmer. Mark- och miljödomstolen gav inte sitt godkännande. Man sa att regeringen inte kan ge tillåtelse om vi inte svarar på flera väldigt viktiga och stora frågeställningar, som man ansåg att det inte fanns tillräckligt underlag för. En fråga gäller vad som händer när slutförvaret är fyllt och har stängts igen. Vem kommer då att ha det långsiktiga ansvaret för avfallet och systemet? Regeringen har tagit fram en helt ny lagstiftning för det. Den har lagts på riksdagens bord, och riksdagen har ställt sig bakom den. Där konstaterar vi att det är staten som har det ansvaret i slutänden.

Men mark- och miljödomstolen väcker också mer frågor, om just koparkapseln och barriärerna. Är de verkligen tillräckligt säkra för att kunna gå vidare? Vi anser att vi har ett ansvar att svara på domstolens frågor. Jag

blir lite bekymrad om Lars Hjalmered anser att vi inte ska göra det, att vi inte ska ta de frågeställningarna på det allvar de förtjänar.

Det är precis det regeringen nu håller på med. Vi skickar faktiskt i dag en remiss till Strålsäkerhetsmyndigheten och Kärnavfallsrådet om just kopparkapseln men också den segjärnsinsats som kärnbränslet ligger i. Det gör vi just för att få fram de underlag som mark- och miljödomstolen menar är helt nödvändiga för att vi ska kunna fatta beslut om slutförvaret.

Anser Lars Hjalmered att vi inte ska göra det som krävs för att svara på frågorna? Ska vi gå emot domstolens önskemål?

Anf. 20 LARS HJÄLMERED (M):

Fru talman! Vi skulle ha haft den här debatten för sex veckor sedan. Men Per Bolund tyckte inte att han hade tid att komma och diskutera frågan. Då hade vi haft en annan diskussion inför riksdagens beslut. Sedan har det hänt en del; till exempel har regeringen delat upp ansökan. Då tycker jag att det är rimligt att ställa frågor om hur den fortsatta processen ser ut vad gäller ett slutförvar.

När regeringen pratar om kompletteringar, gäller det det som Per Bolund nämner i sitt svar? Eller kommer det att komma fler kompletteringar efter hand? Jag tycker att det är ganska rimliga frågor.

Fru talman! Låt mig vara tydlig. Det jag har sagt är att mark- och miljödomstolen var tydlig i sitt yttrande om till exempel kapslingsmetoden, om riksintressen och om platsen. Men jag var också tydlig förut och kan vara det igen med att de bad om kompletteringar. Det jag har sagt, Per Bolund, är att regeringen sedan tog emot kompletteringar från SKB. De har bland annat skickats på remiss i ett Esbosamråd. Jag menar bara att den delen i processen är omhändertagen.

Kvar finns ett par frågor. Vad gör regeringen nu för att säkerställa att det håller i domstol? Man ska inte tycka till om vad en domstol ska göra eller om deras tidsplan. Utan vad gör regeringen för att det ska kunna hålla, så att det som Vattenfall säger inte kommer att inträffa om två år? Det var den första frågan, som vi inte har fått svar på.

Den andra gäller kompletteringarna. Det antyds att regeringen avser att göra vissa kompletteringar. Jag har full respekt för det. Min fråga var om regeringen kommer att ta andra initiativ. Finns det annat som ni menar saknas och som behöver kompletteras av SKB eller någon annan?

Slutligen undrar jag inte över tidsplanen för mellanlagret utan över tidsplanen för regeringens kommande beslut vad gäller ett slutförvar. Kan vi räkna med att regeringen tar detta i mål med ett beslut före jul? Kan vi räkna med att regeringen tar detta i mål med ett beslut före nästa val?

Anf. 21 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP):

Fru talman! Jag blir lite brydd och lite bekymrad över Lars Hjalmereds frågeställningar. Han antyder att vi skulle påverka domstolar i deras prövning. Det är det som Lars Hjalmered ställer frågor om. Hur ska vi säkerställa att prövningen i domstol ska gå framåt? Jag trodde att Lars Hjalmered och jag var överens om att demokratin i Sverige är byggd på ett sådant sätt att regeringen inte – och inte heller oppositionspartier – ska lägga sig i domstolsprövningar.

Domstolen kommer nu att göra domstolsprövningen. Lars Hjalmered borde kunna känna en trygghet i att de också har angett en tidsplan för

Prot. 2021/22:10
24 september

Svar på
interpellationer

prövningen. Den stämmer överens med regeringens tidslinje och innebär med stor säkerhet att vi kan få ett beslut som träder i kraft före årsskiftet 2023/24. Ändå vill Lars Hjalmered mest stå här och problematisera och så tvivel, vilket jag beklagar.

Mitt svar är väldigt entydigt. Regeringen påverkar inte domstolsprocesser. Det skulle vara emot den lagstiftning som riksdagen ställt sig bakom.

Vi tar inte heller ställning till vad som är nästa steg. Vi skickar nu ut en remiss. Att ställa krav på vad som blir nästa steg i prövningen innan vi ens har fått in remissvaren tycker jag är lite häpnadsväckande. Vi ska väl ändå ha respekt för remissinstanserna, ta in deras synpunkter och ta ställning till dem och sedan överväga om det behövs ytterligare insatser eller inte.

Det är också kopplat till tidsaspekten för prövningen. Innan vi har sett resultatet av det här steget i prövningen är det väldigt svårt att sätta en exakt tidsgräns för när ett beslut ska fattas. Det jag kan säga är att vi inte tar lätt på den här frågan, som Moderaterna tycks göra, vilket jag beklagar.

Detta är ett enormt stort ärende som överbryggar hundra tusen år. Det är ett av de farligaste ämnen som mänskligheten känner till. En regering som tar ansvar måste säkerställa att det beslutet bygger på en trygg grund, är välberett och att vi har svar på de frågor som både domstolen och andra har ställt.

Det är vad regeringen ägnar sig åt. Moderaterna borde snarare hjälpa till i det arbetet i stället för att ifrågasätta det.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 8 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

EU-dokument

COM(2021) 423 Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om de mekanismer som medlemsstaterna ska inrätta för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt eller finansiering av terrorism och om upphävande av direktiv (EU) 2015/849

Motioner

med anledning av prop. 2020/21:209 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör

2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M)

2021/22:103 av Johan Hedin m.fl. (C)

2021/22:127 av Andreas Carlson m.fl. (KD)

2021/22:134 av Adam Martinen m.fl. (SD)

med anledning av skr. 2020/21:140 2021 års redogörelse för företag med statligt ägande

2020/21:4112 av Camilla Brodin m.fl. (KD)

2021/22:60 av Birger Lahti m.fl. (V)

2021/22:102 av Per Schöldberg m.fl. (C)

Följande interpellationer hade framställts:

den 23 september

2021/22:16 Situationen för mänskliga rättigheter i Iran

av *Amineh Kakabaveh* (-)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2021/22:17 Kunskapsbaserad vård till sexualbrottsutsatta

av *Marléne Lund Kopparklint* (M)

till socialminister Lena Hallengren (S)

§ 10 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 23 september

2021/22:29 Demokrativillkor

av *Ludvig Aspling* (SD)

till kultur- och demokratiminister Amanda Lind (MP)

2021/22:30 Idéburna aktörer i välfärden

av *Camilla Waltersson Grönvall* (M)

till statsrådet Lena Micko (S)

2021/22:31 Ökat virkesuttag i den svenska skogen

av *Carl-Oskar Bohlin* (M)

till statsrådet Märta Stenevi (MP)

2021/22:32 Ökad trygghet i landet

av *Elisabeth Björnsdotter Rahm* (M)

till statsrådet Mikael Damberg (S)

2021/22:33 Kärnkraftens roll i taxonomin

av *Jan Ericson* (M)

till finansminister Magdalena Andersson (S)

2021/22:34 Utökade befogenheter för borgerliga vigsselförrättare

av *Ulrika Heindorff* (M)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2021/22:35 De rådande spelbegränsningarna

av *John Weinerhall* (M)

till statsrådet Ardalan Shekarabi (S)

2021/22:36 Beaktande av risker i den nationella säkerhetsstrategin till

följd av inköp av ryskt kärnbränsle

av *Laila Naraghi* (S)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2021/22:37 Kostnadskontroll i infrastrukturplanering

av *Åsa Coenraads* (M)

till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)

2021/22:38 Hbtqi-personers situation i Afghanistan

av *Arman Teimouri* (L)

till utrikesminister Ann Linde (S)

Prot. 2021/22:10
24 september

2021/22:39 Högnivåbesök till Israel

av *Hans Wallmark* (M)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2021/22:40 Användandet av kemvapen

av *Hans Wallmark* (M)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2021/22:41 Ökade motsättningar om vaccinering mot covid-19

av *Ann-Christine From Utterstedt* (SD)

till kultur- och demokratiminister Amanda Lind (MP)

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 10.11.

Sammanträdet leddes av förste vice talmannen.

Vid protokollet

LENA LINDBÄCK

/Olof Pilo

§ 1 Anmälan om subsidiaritetsprövning	1
§ 2 Anmälan om fördröjda svar på interpellationer	1
§ 3 Anmälan om granskningsrapport	2
§ 4 Ärenden för hänvisning till utskott	2
§ 5 Svar på interpellation 2020/21:752 om buller från vindkraftverk	2
Anf. 1 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	2
Anf. 2 ALEXANDRA ANSTRELL (M).....	4
Anf. 3 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	5
Anf. 4 ALEXANDRA ANSTRELL (M).....	6
Anf. 5 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	7
Anf. 6 ALEXANDRA ANSTRELL (M).....	8
Anf. 7 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	9
§ 6 Svar på interpellation 2020/21:856 om vindkraftens påverkan på Sveriges rennäring	9
Anf. 8 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	9
Anf. 9 ALEXANDRA ANSTRELL (M).....	10
Anf. 10 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	11
Anf. 11 ALEXANDRA ANSTRELL (M).....	12
Anf. 12 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	13
Anf. 13 ALEXANDRA ANSTRELL (M).....	14
Anf. 14 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	15
§ 7 Svar på interpellation 2020/21:869 om slutförvarets framtid	15
Anf. 15 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	15
Anf. 16 LARS HJÄLMERED (M).....	16
Anf. 17 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	17
Anf. 18 LARS HJÄLMERED (M).....	19
Anf. 19 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	20
Anf. 20 LARS HJÄLMERED (M).....	21
Anf. 21 Miljö- och klimatminister PER BOLUND (MP).....	21
§ 8 Bordläggning	22
§ 9 Anmälan om interpellationer	23
§ 10 Anmälan om frågor för skriftliga svar	23
§ 11 Kammaren åtskildes kl. 10.11	24